

Asia: VN/23656/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue lausuntonaan esittää, että toimeentulotukilain 7 a §:n muuttamiseksi tehtyjä esityksiä harkittaisiin joltain osin uudelleen.

Perustelut:

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi toimeentulotuesta annettua lakia siten, että asumismenojen hyväksymistä selkeytetään säätämällä niistä lain ja asetuksen tasolla. Tilanteessa, jossa hakijan asumismenot ylittävät tarpeellisen suuruisen pidettävän määrän, hakija voitaisiin ohjata hakemaan edullisempaa asuntoa laissa säädetyssä määräajassa. Määräajan jälkeen asumismenot hyväksytään asumisnormin mukaisina. Hakijaa ei ohjattaisi hankkimaan edullisempaa asuntoa ja asumismenot huomioitaisiin täysimääräisinä, jos hakijalla on laissa määritelty erityinen peruste asumiseen nykyisessä asunnossaan.

Toimeentulotuki on luonteeltaan viimesijainen harkinnanvarainen taloudellinen tuki, josta on, toisin kuin on ollut tarkoitus, muodostunut pitkäaikainen tukimuoto isolle osalle hakijoita. On huomioitava myös rakenteelliset syyt, joista ei voi tulla seurauksia kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleville henkilöille. Esitys kaventaisi yksilöllistä tarveharkintaa, minkä ei katsota olevan hyvä asia kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten auttamisen kokonaisuudessa, jota myös perustoimeentulotuki yhtenä tukimuotona on.

Lakiesityksessä ei ole riittävällä laajuudella arvioitu asiaan liittyvien muiden palveluiden kokonaisuutta, eikä vaikutusten arviointia hyvinvointialueille tulevista talous- ja resurssivaikutuksista ole riittävässä laajuudessa tehty. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue toteaa

esityksen tuollaisenaan aiheuttavan hyvinvointialueen järjestämisvastuulla oleviin sosiaalihuollon palveluihin sekä kustannusten että asiakasmäärien tosiasiallisen kasvupaineen.

Vaikutuksista viranomaisten toimintaan on esitetty, että lainmuutos keventää toimeenpanoa nykyiseen Kansaneläkelaitoksen toimeenpanoon nähden siten, että mikäli erityisiä perusteita asumiseen nykyisessä asunnossa ei ole, kolmen kuukauden määräajan jälkeen Kansaneläkelaitoksen ei tarvitsisi arvioida hakijan tosiasiallista asunnon hakutilannetta. Hyvinvointialue näkee tämän olevan liian yksioikoinen toimintamalli, eikä sille ole esitetty riittäviä perusteluja. Esitetty malli voi johtaa järjestämisvastuulla olevien sosiaalipalveluiden kysynnän kasvuun. Tämä tulisi huomioida rahoitusmallissa, mikäli esitys tämän muotoisena hyväksytään. Hallituksen esityksessä on arvioitu asiakaspalvelun tarpeen hyvinvointialueilla kasvavan.

Esityksessä sanotaan: ”Esityksen seurauksena Kansaneläkelaitoksen tekemä harkinta toimeentulotuen asumismenojen kohtuullisen tason arvioinnissa vähenee hieman, mutta osittain harkintaa siirtyy hyvinvointialueiden sosiaalihuoltoon täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisprosessiin. Tämän johdosta täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakemusmäärät voivat kasvaa hyvinvointialueilla. Tämä voi johtaa tarpeeseen lisätä hyvinvointialueiden sosiaalihuollon henkilöstöä, erityisesti etuuskäsittelijöitä, tai muutoin käsittely voi ruuhkaantua.” Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella on kansalliseen ohjaukseen nojaten purettu keskitetyt etuuskäsittelyt, joten esitys ei ole tuollaisenaan mahdollinen uudessa organisaatiossa toteuttaa Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaalla on rakennettu uusi organisaatio huomioiden sosiaalihuollon lakisääteinen asiakasprosessi, missä asiakkuudesta vastaa omatyöntekijä alusta loppuun. Asiakkaita ei siirretä tarpeettomasti yksiköstä toiselle, mitä erillinen etuuskäsittely-yksikkö kuntaperusteisessa järjestämismallissa teki. Hyvinvointialue vahvistaa edelleen omatyöntekijyyttä, kuten kansallinen ohjaus on palveluiden järjestämiseltä edellyttänyt. Näin ollen hyvinvointialue tulkitsee joltain osin esityksen olevan ristiriidassa sosiaalihuoltolainsäädännön kanssa.

Voimassa olevan lain perusteella asumismenot on huomioitu täysimääräisenä, jos toimeentulotuen hakijalla ei ole ollut tosiasiallista mahdollisuutta hankkia asuinpaikkakunnaltaan kustannuksiltaan asumisnormin mukaista asuntoa. Tämä peruste poistuisi laista. Hyvinvointialueiden alueen kunnilla on vaihtelevat vuokra-asuntomarkkinat. Osassa kunnista ei ole tarjolla riittävästi terveysturvallisia esitettyyn normiin sopivia vuokra-asuntoja tai ylipäänsä vuokra-asuntoja. Pitkien etäisyyksien kunnissa vuokra-asunnot voivat sijaita alueella, josta ei ole julkista liikennettä, mikä puolestaan vaikeuttaa töihin hakeutumista.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen näkemys on, että tällaisenaan lakiesitys voi lisätä eriarvoisuutta ja voi lisätä yhteydenottoja ja ilmoituksia sosiaalihuoltoon. Esitys voi lisätä erityisesti täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakemuksia, sillä esityksellä heikennetään asiakkaiden asemaa, jotka eivät muuta tai eivät löydä edullisempaa asuntoa kolmen kuukauden aikana. Mikäli hakijalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta hankkia kotipaikkakunnaltaan hallituksen esittämien normien mukaista asuntoa, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue esittää, että asumismenot tulisi voida jatkossa yksilöllisellä harkinnalla ottaa huomioon täysimääräisenä myös määräajan jälkeen. Tämä tulisi kyseeseen silloin, jos kysymyksessä tosiasiallisesti on tilanne, ettei kunnalla tai yksityisellä

ole normien mukaista asuntotarjontaa. Mikäli asuntotarjontaa olisi, siinä tapauksessa heidän osalta, jotka jättävät ilman erityistä perustelua syytä muuttamatta, määräajan jälkeen astuisi normi voimaan.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue toteaa, että vaikuttavampi toimintamalli olisi Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen sosiaalihuollon monialainen ja -ammattillinen yhteistyö asiakkaan tuen tarpeisiin vastaamisessa. Asumismenoihin liittyvistä tukimuodoista neuvominen kuuluu Kansaneläkelaitoksen tehtäviin, asumisen ratkaisuihin neuvojen antaminen jakaantuu eri toimijoille, mutta lähinnä kunnille ja asumisneuvontaa tarjoaville tahoille. Esityksessä ei ole huomioitu hyvinvointialueen mahdollisuuksia tuoda osaamisensa Kansaneläkelaitoksen osaamisen rinnalle tarjoamaan sosiaalihuollon palveluja asiakkaille, jotka ovat erittäin vaikeissa elämäntilanteissa. Henkilöt, joilla on elämänhallinnan haasteita, kuten myös ylivelkaantuneet ja luottotietonsa menettäneet henkilöt tarvitsisivat jo paljon aikaisemmin moniammatillista tukea. Mikäli esitys tällaisenaan hyväksytään uhkana on, että se aiheuttaa kustannusten nousun raskaampien tukimuotojen taholla ja voi johtaa asiakkaiden näkökulmasta kohtuuttomiin tilanteisiin.

Hyvinvointialue pitää hyvänä esitystä siltä osin, että lapsiperheiden tilanne säilyy käytännössä nykytasolla. Lastensuojelulaki velvoittaa sijaishuollosta vastuussa olevaa viranomaista toimimaan perheen jälleenyhdistämisen toteutumiseksi. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue ehdottaa, että 7a § 3 momentin kohtia täydennettäisiin siten, että erityisenä perusteena huomioitaisiin myös sijoitetun lapsen oikeudet (ks lausunto 4.9.2023 Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, apulaisoikeusmies Mikko Sarja; esittelijäneuvos Tapio Rätty).

Hallitusohjelman sosiaaliturvaa koskevia linjauksia on perusteltu työllistymisen paranemisena. On tuotu esille, että etuuskien tasolla on merkitystä työllisyyteen. Sosiaalityön näkökulmasta huoli liittyy siihen, että vaikka sosiaaliturvaan kohdistuvat heikennykset johtaisivatkin osin työllisyyden paranemiseen, niin suurin osa tuensaajista jäisi heikennetylle tuelle. Vaikutusten arvioinnit ovat vielä keskeneräisiä mm. sen suhteen, että toimet todennäköisesti tulisivat kasautumaan samoille ihmisille ja minimiturvan taso on jo ennestään matala. Tässäkin muodossaan toimeentulotukea koskeva esitys toisi kustannusten ja palvelutarpeiden kasvua hyvinvointialueille. Hallituksen esityksen työllisyysvaikutusten osiossa todetaan, että yhteydenotto asiakkaaseen ja hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon voi olla tarpeen tietyissä tilanteissa. Esimerkkeinä mainitaan tilanne, jossa Kansaneläkelaitoksen arvion mukaan asiakas ei ole kykenevä ymmärtämään tarvetta hakeutua edullisempaan asuntoon sekä jos asumismenojen hyväksyminen täysimääräisten menojen sijaan tarpeellisen suuruisina johtaisi asiakkaan kokonaistilanne huomioiden lähes välittömästi vuokrien rästiintymiseen.

Pimper-Koivisto Leena
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue - sosiaalijohtaja